

Nüüd juba viiskümmend viis aastat tähistatakse kevaditi rahvusvahelist teatripäeva. Meie päev – need kakskümmend neli tundi – saab alguse Jaapanis no ja Bunraku teatri külje alt, kulgeb läbi Pekingi ooperi ja Kathakali tantsu kodumaa, peatub teel Kreekast Skandinaaviasse Aischylose juurest Ibsenini, Sophoklese juurest Strindbergini, teel Inglismaalt Itaaliasse – Sarah Kane'i juurest Pirandelloni, ning teiste hulgas ka Prantsusmaal, kus oleme meie ja kus on Pariis – maailmalinn, kes kõige rohkem võtab vastu truppe mujalt maailmast. Seejärel viib see päev meid Prantsusmaalt Venemaale, Racine'i ja Molière'i juurest Tšehhovi juurde, sealt edasi üle Atlandi, et loojangul lõpetada California ülikooli mõne kampuse lähistel, kus võib-olla parajasti mõned noored inimesed uuendavad teatrit. Sest teater tõuseb alati tuhande. Ainult kivinenud harjumusi tuleb väsimatult lõhkuda. Teater elab rikkalikku elu, trotsides aega ja ruumi. Kõige kaasaegsemad näidendid toituvad eelmistest sajanditest, kõige klassikalisem repertuaar kõlab tänapäevaselt iga kord, kui see uuesti lavale tuuakse.

Loomulikult ei ole rahvusvaheline teatripäev üks meie elu argipäev. See päev laotab me ette tohutu suure aegruumi ja selle aegruumi esile manamiseks toetun prantsuse näitekirjanikule Jean Tardieu, kes oli samavõrd andekas kui tagasihoidlik. Vahemaa ettekujutamiseks soovib Tardieu mõelda, „mis on kõige kaugem tee ühest punktist teise”. Aja kujutlemiseks „mõõta sajandiksekundites aeg, mis kulub sõna „igavik” väljaütlemisele”. Aegruumi jaoks „valida enne uinumist kaks teineteisest kaugel asetsevat punkti ja arvestada välja aeg, mis kulub unenäos ühest punktist teise jõudmiseks”. „Unenägu” on see sõna, mille ma meelde jätan. Võiks arvata, et Tardieu ja Robert Wilson on mõttekaaslased.

Rahvusvahelist teatripäeva võib ju ka kokku võtta Samuel Beckett'i sõnadega, kes oma napil moel laseb Winniel „Õnnelikes päevades” öelda: „Oo, milline ilus päev see oleks olnud!”

Mõtiskledes selle läkituse kallal, mida mul oli au kirjutada, tuletasin meelde kõik unenäod kõigist mängitud tükkidest. Ja nii ei astu ma siia UNESCO saali üksinda, mind saadavad kõik need tegelaskujud, keda ma olen laval kehastanud, rollid, kes on eesriide sulgedes näiliselt lahkunud, aga kes elavad minus edasi oma varjatud elu, valmis abistama või hävitama rolle, kes tulevad nende järel: Phaedra, Araminte, Orlando, Hedda Gabler, Medea, Merteuil, Blanche Dubois ... Aga ühtlasi saadavad mind ka kõik need tegelaskujud, keda ma vaatajana olen armastanud ja kellele plaksutanud. Ja siin kuulun ma kogu maailmale. Ma olen kreeklanna, aafriklanna, süürlanna, veneetslanna, venelanna, brasiillanna, pärslanna, roomlanna, jaapanlanna, marseille'lanna, newyorklanna, filipiinlanna, argentiinlanna, norralanna, korealanna, sakslanna, austerlanna, inglanna – tõepoolest, terve maailm. Tegelik globaliseerumine – see on siin!

Laurence Olivier kuulutas 1964. aasta teatripäeval, et pärast rohkem kui terve sajandi väldanud võitlust on Inglismaal lõpuks asutatud rahvusteater, ja avaldas kohe samas soovi, et sellest kujuneks rahvusvaheline teater, vähemasti repertuaari poolest. Olivier teadis väga hästi, et Shakespeare kuulub kogu maailmale.

Mul oli rõõm teada saada, et 1962. aastal usaldati esimese rahvusvahelise teatripäeva läkituse kirjutamise au Jean Cocteaule, kes oli igati sobilik valik, sest just tema on kirjutanud raamatu „Minu reis kaheksakümne päevaga ümber maailma”. Mina olen maailmale teistviisi ringi peale teinud, ma olen selle teinud kaheksakümne lavastuse ja kaheksakümne filmiga. Ma arvestan siia ka filmid, sest ma ei näe mingit vahet filmis ja teatris mängimise vahel, mis mõjub iga kord üllatavalt, kui ma seda ütlen, aga see on tõsi. Nii see on. Ei mingit vahet.

Siin kõneldes ei ole ma mina ise ega ka mitte näitlejanna, ma olen lihtsalt üks neist paljudest tegelaskujudest, tänu kellele teater püsib. See on osaliselt ka meie kohustus. Ja paratamatus. Teisisõnu – teater ei ole olemas mitte tänu meile, pigem oleme meie elus tänu teatrile. Teater on väga tugev, ta peab vastu, elab kõik üle – sõjad, tsensuuri, rahapuuduse. Piisab, kui öelda „lava on lage plats ilma kindla ajastuta” ja lasta sellele astuda näitleja. Või näitlejanna. Mida nad seal tegema hakkavad? Kas rääkima? Publik ootab, ta saab seda teada. Publik, ilma kelleta pole teatrit olemas, ärme seda unusta. Ka üksainus inimene on publik. Et tühje toole liiga palju ei oleks! Kui just ei mängita Ionesco „Toole” ... Selle näidendi lõpus ütleb Vana Naine: „Jah, jah, sureme täies hiilguses ... Sureme, et saada legendiks ... vähemasti saame oma tänava ...”

Rahvusvahelist teatripäeva on nüüdseks tähistatud viiskümmend viis aastat. Nende viiekümne viie aasta jooksul olen ma kaheksas naine, kellel palutakse esineda päevakohase sõnumiga, nii et ma ei tea, kas „sõnum” on üldse sobilik sõna. Minu eelkäijad (meessugu paneb end maksma!) on rääkinud kujutlusvõime, vabaduse, omapära teatrist, on tuletanud meelde multikultuursust, ilu, vastuseta küsimusi ... Ainult neli aastat tagasi, aastal 2013, ütles Dario Fo: „Ainuke lahendus kriisile peitub lootuses, et meie vastu korraldatakse suur nõiajaht, eelkõige noorte vastu, kes soovivad õppida teatrikunsti – nii viisi sünnib uus näitlejate diasporaa, kes kindla peale löikab sellest vägivaldast enneolematut kasu, leides uue väljenduslaadi.” Enneolematu kasu – ilus väljend, eks, mis vääriks kasutamist mõnes poliitilises programmis? ... Kuna ma kõnelen Pariisis, veidi aega enne presidendivalimisi, siis soovitan neile, kes paistavad omavat soovi meid valitseda, olla ettevaatlikud enneolematu kasu suhtes, mida teater võib tuua. Aga ei mingit nõiajahti!

Minu jaoks tähendab teater teist inimest, see on dialoog, viha puudumine. „Rahvastevaheline sõprus” – ma ei tea, mida sellega öelda tahetakse, aga ma usun kogukonda, vaatajate ja näitlejate vahelist sõprust, kõigi nende liitu, keda teater ühendab – kes teatrile kirjutavad, kes teatrit tõlgivad, kes valgustavad, riietavad, kujundavad, kes seda tõlgendavad, kes seda teevad, kes siin käivad. Teater kaitseb meid, varjab meid ... ma usun, et teater armastab meid ... samavõrd kui meie teda armastame ... Mulle meenub üks elatanud lavastaja, kes enne eesriide avanemist igal õhtul vankumatu järjekindlusega lava taga ütles: „Teater tulgu!” See ongi mu viimane sõna. Tänan.

Isabelle Huppert

Prantsuse teatri- ja filminäitleja

Prantsuse keelest tõlkinud Anu Lamp